

Perstekst: Werelddag van verzet tegen armoede en sociale uitsluiting.

17 oktober 2015

1. Armoede is ...

Er zijn verschillende redenen waarom mensen in armoede terecht komen. Een echtscheiding, langdurige ziekte of faillissement, migratie en de impact daarvan op het leven in het land van aankomst, ouderen die moeten terugvallen op een laag pensioen of armoede doorgegeven van generatie op generatie.

Armoede gaat om meer dan een gebrek aan middelen. Het is een complex gegeven en wordt gekenmerkt door verhinderde toegang tot verschillende grondrechten tegelijk. Problemen of uitsluiting op één terrein versterken de moeilijkheden in andere levensdomeinen. Een lage scholing, een slechte positie op de arbeidsmarkt, een slechte gezondheid, slechte huisvesting of beperkte vrijetijdsbesteding staan in verbinding met elkaar. Cijfers die het Mattheuseffect beschrijven, tonen aan dat burgers uit de middenklasse veel meer gebruik maken van sociale of corrigerende maatregelen, zelfs als die maatregelen in oorsprong bedoeld waren om armoede tegen te gaan¹. Mensen in armoede maken veel minder of zelfs amper gebruik van studiebeurzen, inkomen gerelateerde kinderopvang enz. Ondergebruik van OCMW-steun en het statuut Verhoogde Tegemoetkoming wijzen erop dat er onherroepelijke drempels bestaan, waardoor sommige groepen moeilijk toegang vinden tot sociale maatregelen die armoede moeten tegengaan. Mensen in armoede spreken ook over de binnenkant van armoede: de schaamte, het gevoel dat men niet serieus genomen wordt en het gevoel er niet bij te horen.

Dat groepen geen gebruik (kunnen) maken van diensten en sociale maatregelen heeft te maken met een kloof die bestaat tussen de samenleving en die groepen. Als dienstverleners en beleidsmakers niet weten hoe mensen in armoede leven en overleven, welke hun zwaarste problemen zijn en hoe uitsluiting en isolement elke stap vooruit bemoeilijken kunnen zij onmogelijk gepaste oplossingen voorstellen. Deze kloof is een reële ‘missing link’ tussen de samenleving en de groep mensen die in armoede leeft en ligt aan de basis van inefficiënte maatregelen, van onbegrip en het steeds meer verspreide schuld denken.

---

¹ Cantillon Bea, Ghysels Joris, Dewilde Marjolein, *De individualisering van de sociale zekerheid, tussen utopie en dwaling*, in *Revue belge de sécurité sociale*, p. 241-258, 2009

In het Algemeen Verslag over de Armoede² werd om die reden gepleit om mensen in armoede als partners in armoedebestrijding te beschouwen: door dialoog te organiseren tussen diensten/beleid en mensen in armoede kan de kloof tussen beide werelden overbrugd worden en kunnen ze samen komen tot aanbevelingen die leiden tot efficiënte armoedebestrijding. Op een dergelijke manier participeren speelt ook een belangrijke rol in de emancipatie van mensen in armoede. Door mee te denken, mee te spreken, krijgen zij een rol als burger. Ze maken (weer) deel uit van de samenleving en hebben deze samenleving iets te bieden.

2. Armoede in cijfers³

Eén op de 7 Belgen en één op de 10 Vlamingen leeft onder de armoedegrens. Wanneer we deze Vlaamse cijfers vertalen naar de populatie van Antwerpen, dan zou dat betekenen dat 51.171 Antwerpenaren onder de armoedegrens leven. Maar het zijn er meer. Antwerpen trekt, als grootstad, meer dan andere gemeenten en steden mensen aan die het risico lopen om in armoede terecht te komen. We denken hierbij aan alleenstaande ouders, laaggeschoolden, kinderen, werklozen, e.a.

Antwerpen groeit: de afgelopen jaren kwamen meer mensen in de stad wonen. Sinds 2012 zijn er meer dan 500.000 inwoners, en in de komende jaren wordt nog meer groei verwacht. De bevolking verandert: 22 % van de Antwerpenaren is 60+. Tegelijk is bijna een kwart van de Antwerpse bevolking jonger dan 18 (24%). Het aandeel Antwerpenaren van allochtone herkomst stijgt. Eén op de vijf inwoners heeft een vreemde nationaliteit. Als we de herkomst van de ouders mee in beschouwing nemen, heeft 42% van de Antwerpenaren roots in het buitenland, in meer dan 170 verschillende landen. Bij de ouderen is dit aandeel kleiner, bij de -10 jarigen loopt het op tot meer dan 60%. De grootste gemeenschappen zijn de Marokkaanse, de Nederlandse en de Turkse. De groepen die de laatste jaren het sterkst toenemen komen vooral uit Oost-Europa en Oost- en West-Afrika.

Risicofactoren van armoede

Armoede treft heel wat mensen: een echtscheiding, een bedrijfssluiting, een faillissement, langdurige werkloosheid, ziekte of ouderdom, kunnen voldoende zijn om in deze harde realiteit te belanden.

23,2% van de werklozen wordt getroffen door armoede. Van de eenoudergezinnen leeft 22,2% onder de armoedegrens. 18,6% van de laaggeschoolden leeft in armoede. Ook ouderen zijn een risicogroep. Bij 65-plussers leeft 18,1% onder de armoedegrens. Kinderen en jongeren (onder 15jaar) lopen meer kans om in armoede terecht te komen. Ook langdurige ziekte heeft een vergroot risico om in armoede terecht te komen. Tenslotte afkomst: 33% van

---

² Algemeen Verslag over de Armoede (1994). Rapport in opdracht van de minister van Sociale Integratie gerealiseerd door de Koning Boudewijnstichting ism ATD-vierde wereld België en de Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

³ Stedelijk armoedebeleidsplan 2014 -2018

mensen van Turkse afkomst leeft in armoede, bij mensen van Marokkaanse afkomst is dat maar liefst 54%.

Antwerpen kent een concentratie en toename van armoede

De combinatie van risicofactoren met de demografische evoluties in de stad wijst erop dat het armoederisico in Antwerpen hoger ligt dan het Vlaamse gemiddelde. Verschillende cijfers wijzen erop dat de armoede in de stad de voorbije jaren is toegenomen en dat ze groter is dan in de rest van Vlaanderen.

Zo is het aandeel lage inkomens bij de belastingaangiften groter in Antwerpen (18%) dan in andere steden en in vergelijking met Vlaanderen (15%). Deze inkomenskloof groeit. Het aantal mensen dat begin 2012 beroep deed op een leefloon bedroeg 7.065, en is sinds 2009 sterk gestegen. Antwerpen scoort met 8,6 leefloners per 1000 inwoners meer dan dubbel zo hoog als het Vlaamse gemiddelde. Bij de senioren zien we dat 6.334 Antwerpse 65-plussers beroep doen op een inkomensgarantie-uitkering⁴ (in 2010). Dit betekent dat 7,3% van de senioren onvoldoende eigen financiële middelen heeft. Samen met Gent kent Antwerpen daarmee het hoogste percentage. De kansarmoede-index van Kind en Gezin wijst erop dat bijna een kwart van de Antwerpse pasgeborenen in een kansarm gezin geboren wordt (24% in 2011). In Vlaanderen bedraagt dit 9,75%. In 2001 bedroeg dit cijfer voor Antwerpen ‘maar’ 16,3%. Volgens de Belgische Federatie van Voedselbanken doen zo’n 8400 personen in Antwerpen beroep op voedselhulp, en is dit cijfer de laatste jaren telkens met zo’n 5% gestegen. De klantenbezoeken bij de sociale kruidenier stegen in 2014-2015 met 30%.

Tot slot is de armoede in de stad ongelijk verdeeld over de verschillende stadsdelen. De kansarmste buurten liggen in 2012 voornamelijk in Antwerpen Noord en ook in de wijken met een hoge concentratie sociale huisvesting zoals Kiel, Luchtbal en Linkeroever. Andere gebieden met een zekere mate aan kansarmoede zijn Borgerhout Intra Muros, de oude kernstad (met o.m. Sint-Andries), Deurne Noord en Merksem Zuid. Geografisch gezien is de armoede de voorbije jaren vooral toegenomen in Antwerpen Noord, bepaalde buurten in Deurne, Merksem en Hoboken.

Verjonging, vergrijzing, verkleuring, verarming

Als grootstad trekt Antwerpen – meer dan andere gemeenten en steden in Vlaanderen – mensen aan die het risico lopen om in armoede terecht te komen. Daarnaast blijft de bevolking van de stad groeien (eind 2014 telde Antwerpen 514 432 inwoners). Tegen 2020 zal de bevolking in Antwerpen met 50.000 inwoners toenemen⁵. De bevolkingsgroei is te verklaren door twee oorzaken. Vooreerst is er een stijgend geboortecijfer, vooral in de kansarme buurten en de migrantenwijken, buurten met veel jongvolwassenen die vroeg

---

⁴ De inkomensgarantie voor ouderen is een uitkering die toegekend wordt aan ouderen die over onvoldoende financiële middelen beschikken.

⁵ http://ruimtelijkstructuurplanantwerpen.be/downloads/BijlageE1_bevolkingsprojecties2012.pdf

kinderen krijgen. Een tweede factor is de buitenlandse immigratie, hoofdzakelijk jonge mensen die afkomstig zijn uit niet-EU landen.

De vergrijzing wordt beschouwd als één van de belangrijkste ontwikkelingen die de 21ste eeuw kenmerkt. Voortdurende veroudering van de bevolking heeft een impact op verschillende facetten van het samenleven. België staat op wereldniveau geboekstaafd als het 10de oudste land. In 2010 maakten de 60-plussers 23% uit van de totale Belgische bevolking. Vlaanderen heeft de hoogste vergrijzingsgraad en is zo de oudste regio van het land. De vergrijzing zal zich de komende jaren nog doorzetten.

Naast meer jongeren (-18) en meer ouderen (+60) evolueert Antwerpen naar een meerderheid van de bevolking met een migratieverleden. 35% van de Antwerpenaren heeft een allochtone afkomst⁶. Bijna 25% van de Antwerpse bevolking heeft zijn roots buiten de EU.⁷ Bekijken we per buurt het aandeel niet-EU allochtonen, dan merken we sterke concentraties op in Antwerpen-Noord, Borgerhout Intra Muros, de kanaalzone (Deurne Noord en Oud Merkssem), Linkeroever, Kiel en Luchtbal: meer dan 30% van de bevolking heeft daar een niet-EU origine. Deze kaart overlapt perfect met de kaart van kansarmoede in Antwerpen: kansarmoede en grote concentraties van bevolking met een allochtone afkomst vinden elkaar in dezelfde wijken.⁸

3. Tendensen die opvallen in de verenigingen waar mensen in armoede het woord nemen

De tendensen in de verenigingen waar mensen in armoede het woord nemen, zijn gefilterd uit de ervaringen die mensen in armoede komen vertellen in de verenigingen, uit de ervaringen van werkers bij het ondersteunen van mensen in armoede bij hun contact met hulpverleners en uit de ervaringen van werkers bij het bemiddelen tussen mensen in armoede en hun hulpverleners.

De complexiteit in de situatie van mensen in armoede neemt toe. Mensen hebben een veelvoud van problemen die sterk verstrengeld zijn en waarbij de eigen impact tot verandering steeds vaker beperkt is.

De groep die niet op zelfstandige wijze toegang vindt tot dienstverlening wordt groter: ongekend aanbod, reorganisaties en centralisering, digitale aanmelding en communicatie, procedures, ... Er leeft bij steeds meer diensten de verwachting dat mensen een begeleider meebrengen, iemand die mee het dossier en de verwijzing opvolgt.

---

⁶ Als allochtoon wordt hier een inwoner bedoeld, die, ofwel niet de Belgische nationaliteit heeft, ofwel de Belgische nationaliteit heeft maar niet van bij de geboorte. De allochtonen van de derde generatie (als Belg geboren als kind van ouders die bij hun geboorte een vreemde nationaliteit hadden) worden hier bij de autochtonen gerekend.

⁷ OCMW Omgevingsanalyse Meerjarenplan 2014 – 2019

⁸ OCMW Omgevingsanalyse Meerjarenplan 2014 – 2019

De dienstverlening is vaak niet georganiseerd op het ontvangen van de grote diversiteit die leeft onder mensen in armoede. Bovendien komen mensen met migratieachtergrond systematisch discriminatie en racisme tegen.

De druk op inkomens stijgt: veel meer mensen moeten beroep doen op voedselbedeling, er is meer schuldbemiddeling voor overlevingskosten (wonen, water, energie, gezondheid, school). Vervangingsinkomens zijn onzeker. Jobs voor mensen met een lage scholing zijn er steeds minder en contracten zijn alsmaar korter.

De woonsituatie legt een zware druk op inkomen en welzijn. Mensen zijn steeds langer op zoek naar een betaalbare woning, gezinnen wonen op studio's of mini-appartementen, de huurprijzen zijn hoog, de wachtlijsten voor sociale woningen lang, de kwaliteit van de woningen is vaak miserabel.

We zien steeds meer mensen met psychische problemen. Deels door de vermaatschappelijking van de zorg, deels door de zware druk die armoede dagelijks op schouders legt. Mensen verliezen perspectief en controle maar krijgen overal de boodschap dat ze hun verantwoordelijkheid moeten opnemen. Daartegenover staat dat hulpverlening sneller wordt afgebouwd. Veel mensen leven eenzaam en geïsoleerd en hebben weinig verbinding met de samenleving. We zien dat de nood aan veilige plekken waar mensen tot rust kunnen komen stijgt.

Mensen in armoede krijgen steeds meer de schuld voor hun situatie en worden geacht er zelf uit te geraken. Mechanismes van structurele uitsluiting worden miskend.

Er is een groeiende instroom van nieuwkomers die beroep doet op allerlei diensten en nood heeft aan inburgering, toeleiding en ondersteuning. De groep van mensen zonder wettig verblijf dikt aan zonder zicht op regularisatiemogelijkheden. Zij leeft vaak in extreme armoede en in een zeer kwetsbare situatie.

4. STA-AN en de Antwerpse verenigingen waar mensen in armoede het woord nemen

STA-AN vzw (Samen tegen Armoede – Antwerps Netwerk) is de netwerkorganisatie van de Antwerpse verenigingen waar mensen in armoede het woord nemen: Centrum Kauwenberg, Open Huis, Recht-Op, Filet Divers en Betonne Jeugd.

Onze missie is het Antwerps netwerk van verenigingen waar mensen in armoede het woord nemen stimuleren en de samenwerking van de Antwerpse verenigingen waar mensen in armoede het woord nemen faciliteren met het oog op het maximaliseren van hun doel. We vergroten het draagvlak en de slagkracht door samenwerking met andere partners in de armoedebestrijding.

De missie van de verenigingen waar mensen in armoede het woord nemen is een leidraad in de interne en externe samenwerking: een vereniging waar mensen in armoede het woord

nemen stimuleert het onderhandelingsgesprek tussen mensen die in armoede leven, de samenleving en het beleid. Mensen in armoede komen samen in groep om te werken aan structurele veranderingen die hun levenskwaliteit verhogen.

5. StopArmoede.Nu

Onze samenleving verdraagt geen groeiende kloof tussen arm en rijk. Dat onrecht aankaarten, pittige actie en politiek gesprek blijven de ingrediënten voor het platform StopArmoede.nu. Een aantal Antwerpse organisaties vormen samen StopArmoede.Nu om beter werk te maken van armoedebestrijding: Welzijnszorg regio Antwerpen, Samenlevingsopbouw Antwerpen Stad, Centrum Algemeen Welzijnswerk, Samen tegen Armoede – Antwerps Netwerk, ACV Antwerpen, Beweging.net, ABVV Antwerpen.